

SPEKÜLATİF KURGUDA SALGIN TEMASI

PANDEMICS AND EPIDEMICS IN SPECULATIVE FICTION

Emrah ATASOY

Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi,
İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, emrah.atasoy@kapadokya.edu.tr

Öz

Spekülatif edebî geleneğin, üretildiği toplumun gerçekliği ile yakın bir ilişkisi vardır. Spekülatif eserlerde, kurgusal mekânların kullanılması, zamanın uzak bir gelecekte olacak şekilde tasarlanması, hayal gücünün ön plana çıkması ve günümüz koşullarında gerçekleşmesi mümkün olmayan teknolojik ve bilimsel gelişmelerin sunulması gibi faktörler, bu geleneğin gerçeklikten kopuk olabileceği düşüncesini uyandırabilir. Ancak, COVID-19 pandemisi ile mücadele eden günümüz dünyasında, spekülatif kurgunun bağlamsal boyutu belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Covid-19 dünyasında insanların hayatları, distopyalardaki ve bilim kurgu eserlerindeki karakterlerin hayatlarına benzer hâle gelmiştir. Alternatif kurmaca senaryolarla, olası dünya düzenlerini işleyen bu edebî gelenek içerisinde, salgın temalı spekülatif eserleri bulmak mümkündür. COVID-19; bilim kurgu, apokaliptik ve post-apokaliptik kurgu ve distopya gibi spekülatif edebiyatın alt türlerine olan ilgiyi ulusal ve uluslararası seviyede artırmıştır. Bu noktadan yola çıkarak bu çalışmanın amacı, spekülatif edebî geleneğin gerçek dünya ile ilişkisini, salgın teması üzerinden ortaya koymak ve spekülatif kurgunun, günümüzü ve geleceği anlamadaki önemini, jenerik özelliklere göndermelerde bulunarak tartışmaktır. Sonuç olarak, spekülatif metinlerin olası gelecek senaryolarını anlamlandırmada yol gösterici ve uyarıcı metinler olduğu savunulacaktır.

Abstract

Speculative fiction has a close connection with the contextual reality of the society in which it is produced. The use of fictional settings, which are remote in space and time; an emphasis upon the power of imagination; and the representation of imaginary technological and scientific developments may lead speculative fiction to be considered to be detached from reality. However, this approach has undergone a radical change within the context of the Covid-19 pandemic, as adopting a novel attitude has become necessary. Our lives have become similar to the lives of the characters in literary dystopias and science fiction texts. Within this literary tradition that projects fictional alternative world scenarios, there exist numerous speculative texts about pandemics and epidemics. COVID-19 has increased the national and international interest in the sub-genres of speculative fiction such as science fiction, apocalyptic and post-apocalyptic fiction, and dystopia. The aim of this study is therefore to reveal the interconnection between speculative fiction and the real world through brief references to relevant exemplary texts and to discuss the significance of this literary tradition in understanding the present and the future with specific references to its generic features. The ultimate aim of this study will be to prove how speculative works can be guiding and cautionary texts in understanding the possible future scenarios.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 1 Mart 2020
Kabul edildiği tarih: 5 Ekim 2020
Yayınlanma tarihi: 15 Aralık 2020

Article Info

Date submitted: 1 March 2020
Date accepted: 5 October 2020
Date published: 15 December 2020

Anahtar sözcükler

Spekülatif Kurgu; Apokaliptik Edebiyat; Salgın; Pandemi; Epidemik; COVID-19; Koronavirüs

Keywords

Speculative Fiction; Apocalyptic Literature; Outbreak; Pandemic; Epidemic; COVID-19; Coronavirus

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2020.60.2.9

Giriş

Spekülatif kurgu geleneğinin alt türleri olan bilimkurgu, apokaliptik ve post-apokaliptik edebiyat ve distopya, var olmayan ya da çok uzak zaman ve mekân kurgusu ve hayal gücüne dayalı olay örgüsü gibi iç mekanikleri ve teknik özelliklerinden dolayı gerçeklikten uzak gibi görünebilir. Ancak, bu türlerin üretildikleri toplumların bağlamsal gerçeklikleri ile yakın bir ilişkisi vardır. Aaron Passell, bu ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır: “Spekülatif kurgu, tanım olarak tabii ki kurgusaldır... Ancak, bu türde eser veren yazarların, zamanlarının sosyal dinamikleri

ile çok yakın bir ilişkisi vardır” (60). Günümüze kadar gelinen süreçte görülen tarihsel, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, tecrübe edilen olaylar ve sosyal, siyasi ve kültürel değişimler, aslında spekülâtif metinlerin, bugünü ve geleceği anlamak ve anlamlandırmak için ne kadar önemli olduğunu göstermiştir çünkü spekülâtif yazarların, ortaya çıktıklarında imkânsız gibi görünen öngörülerinin çoğu, zaman içerisinde gerçekleşerek dünyanın gidişatına önemli derecede yön vermiştir.

Spekülâtif kurgu teriminin ilk nasıl ve nerede kullanıldığını kısaca açıklamak, terimi anlamaya katkıda bulunacaktır. Streeby, kavrama ilişkin mevcut bilgiyi şu şekilde aktarmaktadır: “*Lippincott aylık dergisi, 1889 yılında Edward Bellamy’nin ütöpik romanı Looking Backwards, 2000-1887’yi ve ‘gelecek zamanda’ kurgulanmış bazı diğer eserleri ifade etmek için bu terimi kullanmıştır*” (19). Geleceğin, farklı alternatif senaryoları üzerine düşünen yazarlar, “*insanların hareketlerini kavrama aşamasında zengin bir içgörü, sezgi*” sağlayan bu edebî gelenek içerisindeki spekülâtif metinler aracılığıyla yarının nasıl olabileceğini ve neler getirebileceğini göstermiştir, göstermeye devam etmektedir (Guba ve Lincoln 106). Spekülâtif metinler; dünyadaki sosyal, çevresel ve siyasi politikaların, kabul gören paradigmalardan ve tahribata yol açabilecek uygulamaların doğurabileceği olası sonuçlarını ve bugünün dünyasının yarından hangi anlamlarda farklı olabileceğini kurgusal tasarım çerçevesinde okuyucuya aktarmaktadır. Bu çalışma vesilesiyle, spekülâtif metinlerin geleceğe dair yol gösterici ve uyarıcı nitelikte olabilecek vizyonlar taşıdığı öne sürülecektir.

Spekülâtif edebiyat geleneğinin toplumsal gerçeklikle ve yarının muhtemel senaryosu ile güçlü bağlantıları vardır. Bilimkurgunun alt türleri olan apokaliptik ve post-apokaliptik kurgu türleri içerisinde bazı metinler bu bağlamda ele alınabilir. Bu çalışmada amaçlanan spesifik bir eserin metinsel analizinden ya da yakın okumasından ziyade bu edebî geleneğin günümüz dünyası konjonktüründe bu çerçevede bir değerlendirmesini yapmaktır. Böylesi bir yaklaşımın benimsenmesinde, 2020 yılı bağlamında COVID-19 ya da koronavirüs olarak hayatlarımıza girmiş bir dünya gerçeği olan bu küresel pandemi, şüphesiz en büyük etkidir. Dünyada birçok ölüme, acılara, kayıplara neden olan COVID-19, spekülâtif geleneğe ilgiyi artırmış ve insanları, bu çerçevede ortaya konan eserlere, filmlere ve dizilere yöneltmiştir.

Sosyal izolasyonun ve kişisel mesafenin ön şart olduğu karantina günlerinde insanlar, spekülâtif eserlerle daha çok ilgilenmeye başlamışlar ve daha derin bir bakış açısı geliştirdikçe, sanki o kurmaca dünyanın içinde bir sahnedeymiş gibi hissetmeye başlamışlardır. Jerry Davich, bu duruma ilişkin görüşünü şu şekilde ifade

etmektedir: “*Bir bilimkurgu filminde yaşıyoruz ve hiçbirimiz sonunu bilmiyoruz.*” Heloise Wood ise, spekülative eserlere ilgi artışını şöyle aktarmaktadır: “*Günümüz gerçekliğini yansıtan anlatılara ilgide gözle görülür bir artış olmuştur... Camus’ün 1947 tarihli eseri, Birleşik Krallık’ta, ocakta haftada 50 kopya satarken karantina haftası öncesi 1,504 kopya satmıştır.*” Wood’un görüşüne benzer başka bir görüşü John Self şu şekilde belirtmektedir: “*Koronavirüs salgını distopik bir romanda yaşıyormuşuz hissi uyandırmaktadır... Okuyucuların salgın temalı eserlere yönelmesi ve içinde bulunduğumuz yeni dünyayı bu şekilde anlamlandırmaya çalışmayı sürpriz değildir. Yayıncılar ve kitabevleri pandemi temalı romanların satışında ciddi bir artış olduğunu belirtmektedirler.*”

Bu görüşlere ek olarak, Jane Ciabattari, spekülative metinlerin rehber olma özelliğine şu şekilde dikkat çekmektedir: “*Okuyanı rahatlatmayacak gibi görünen pandemi kurgusuna ilgi artmıştır. Pandemi temalı başlıklar bugünün mevcut durumunu anlamak için rehber kitaplar olarak algılanır hâle gelmişlerdir... Böylesi eserler daha önce de salgınların yaşandığını ve hayatta kaldığımızı göstermektedir.*” Travis M. Andrews ise böylesi metinlere ve filmlere olan ilgiyi 2011 yapımı *Salgın* filmi üzerinden açıklamaktadır: “*Ocakta salgın haberi yayılmaya başladığından beri, kurgusal MEV-1 virüsünü kontrol altına almaya çalışan modern dünyanın oldukça gerçekçi bir tasvirini sunan Steven Soderbergh’in 2011 yapımı Contagion filmi, iTunes’da en çok kiralanan on filmde birisi olmuştur.*” Bu noktadan hareketle çalışmada, ilgili gelenek içerisinde salgın teması üzerine eleştirel bir değerlendirme yapılacak olup spekülative metinlerin önemi üzerinde durulacaktır.

COVID-19 Dünya Konjonktürü Bağlamında Spekülative Kurgu

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle distopya, kıyamet (apokaliptik) kurgusu ve kıyamet sonrası (post-apokaliptik) kurgu üzerine kısa bir bilgilendirme yapıldıktan sonra pandemi ve epidemik temalı eserler bölümüne geçilecektir. Bu üç geleneğin birbirleriyle benzerliklerinin ve birbirlerinden farklılarının kısaca açıklanması, metinlerin bu bağlamda nasıl sınıflandırılabilirliğini anlamaya katkıda bulunması açısından yararlı olacaktır. Bu edebî geleneklerin jenerik özellikleri, salgın temalı eserler bölümüne geçiş sağlayacağından, burada genel çerçevede bir distopya ya da apokaliptik edebiyat incelemesi yapılmayacaktır. Salgın ortaya çıktığından beri, distopyaya, “*bilimsel ve teknolojik konular hakkında, işin içine hayal gücünü de katarak spekülasyon yapan*” bilim kurguya ve apokaliptik edebiyata olan ilgi oldukça artmıştır (Alperen 262). Bu durumu destekler nitelikte bir kaynakta ilgi artışı şu şekilde belirtilmiştir: “*Yayıncılar, Albert Camus’nün Veba ve Ling Ma’nın Severance*

gibi olay örgüleri pandemiler etrafında dönen kitapların satışında çok ciddi bir artış olduğunu bildirmektedirler” (Khatib ve diğerleri).

Distopya, apokaliptik ve postapokaliptik kurgudan oluşan bu üç geleneğe değinmeden önce bu çalışmaya ilham olan COVID-19 gerçekliğinin neden böylesi bir çalışmayı şekillendirdiğini açıklamak anlamlı olacaktır. Bilindiği üzere, COVID-19, bir başka deyişle 2019 yılında görülmeye başlanmış koronavirüs salgını, son derece bulaşıcı ve ölümcül bir hastalık olarak 2019 Aralık ayından itibaren dünya literatürüne girmiştir: *“Bu virüs başlangıçta insanlarda daha önce saptanmamış yeni bir koronavirüs anlamında ‘novel’ Coronavirus, 2019-nCov olarak adlandırıldı”* (Gürlevik 47). Çin’in Hubei bölgesinde bulunan Vuhan kentinde ortaya çıkan COVID-19 pandemisi, hızla yayılmaya ve çok farklı coğrafyalarda ortaya çıkmaya başlayınca, âdeta bir önseme, sezdirme aracılığıyla alışılmadık bir dünyaya doğru yol alınacağına habercisi olmuştur. Gelinek nokta ile COVID-19, ülkelerin çeşitli anlamlarda sınavlar vermesine ve acılar çekmesine neden olarak siyasi yönetimlerin de böylesi istisnai bir durum karşısında tepkilerini ve attıkları adımları sınavarak dünyayı farklı bir gerçekliğe ya da âdeta apokaliptik bir romana döndürmeyi başarmıştır. Bu bağlamda, farklı ülkelerde COVID-19’a karşı yönetimlerce benimsenen tedbirler, uygulamalar ve cezalar, insanların hayatlarındaki “normal” algısında ciddi bir değişime neden olmuştur.

Bu süreçte görülen uygulamalar ve önlemler, spekülâtif eserlerdeki alternatif kurmaca dünya senaryolarıyla benzerlikler göstermektedir. Siyasi rejimlerce uygulanan farklı politikalar ve yöntemler bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu konuya ilişkin Christian Fuchs’un görüşleri siyasi yönetimlerin tutumlarını anlamaya katkıda bulunacaktır:

Koronavirüs krizine hükümetlerin tepkileri, neoliberalizm ve sosyalizm arasında değişkenlik göstermektedir. Neoliberal stratejilere Birleşik Krallık örnek verilebilir. Birleşik Krallık yönetimi laissez-faire [bırakınız yapsınlar] yaklaşımını benimseyerek günlük hayatın akışını aksatmaktan kaçınmıştır ve ekonomik büyümeyi ve kârı artırmayı insandan ve insan hayatından daha önemli görmüştür. Yalnızca güçlünün hayatta kalabileceği anlamına gelen herkesi kendi hâline bırakma yaklaşımını benimsemiştir... Sosyalist stratejiler ise, pandemiye karşı mücadelede kolektif dayanışma düşüncesine

dayanmaktadır. Alınan önlemler, ölü sayısını azaltmak ve herkes için iyi bir hayatı temin etmeye çalışmaya yöneliktir. (397¹).

Fuchs, burada, hükümetlerin benimsedikleri yaklaşımları farklı tutumlar çerçevesinde açıklayarak yorumlamaktadır. Bu yaklaşımlarda farklılıkları ve benzerlikleri bir arada görmek mümkündür. Bu anlamda dünya, uluslar ötesi düzlemde ilk defa ortak bir dili konuşur hâle gelmiştir. Ancak, alınan tedbirler ve milletlerin kurallara, yasaklara ve tedbirlere uyma seviyesi, yine de kültürel ve sosyal alışkanlıklarına göre değişkenlik göstermiştir.

Virüs, “[d]amlacıklar, yüz yüze konuşma, hapşırma, öksürme sırasında yakındaki kişinin ağız, burun ve göz konjuktivasına yapışarak” hızlıca bulaştığı ve yayılma hızı son derece yüksek olduğu için hastalıkla mücadele sürecinde sosyal mesafenin ve sosyalleşmeden kaçınılmasının önemi üzerinde durulmaktadır (Camcıoğlu 14). Sosyal mesafe, virüsün bulaşmasını ve yayılmasını önlemek için şüphesiz ki gereklidir; ancak, bu durumun, insanları yalnızlaştırdığı ve insanların bu süreçte çok zorlandığı, yadsınamayacak bir gerçektir. Ailesi ya da bir başkası ile yaşayan insanlar, kısmi olarak yalnızlaşmasa da tek başına yaşayan insanlar, özellikle de belirli bir yaş üstü grup, bu durumdan olumsuz anlamda etkilenmiştir.

Pandemiye karşı önlem amacıyla uygulanan sosyal mesafe ve sosyallikten fiziksel anlamda olabildiğince uzaklaşmak, insanları, yüz yüze iletişimden ziyade teknoloji yardımıyla iletişim kurmaya itmiştir. İnsanlar karantina günlerinde, *Zoom*, *Skype*, *WhatsApp*, *Facebook*, *Telegram* gibi çevrimiçi uygulamalar üzerinden görüntülü konuşmalar ve telefon görüşmeleri yaparak online iletişimlerine devam etmektedirler. Yüz yüze iletişimin yerini tutmasa da teknoloji yardımıyla kurulan iletişimin değeri ve önemi, bu süreçte daha çok anlaşılmıştır. Buna ek olarak, kişisel, resmî ve mesleki iletişim, teknoloji aracılığıyla sağlandığı için, çeşitli aksaklıklar da trajikomik sahnelerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Sosyal mesafe ve sosyalleşme konusu ile ilişkili çevrimiçi iletişimin yanı sıra, başka uygulamalar ve yeni gerçeklikler, COVID-19 pandemisi bağlamında hayatlarımıza girerek spekülâtif metinlerden ödünç alınmış kesitler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da “*bir dönem içerisinde üretilen edebiyat ile o dönemin sosyal, ekonomik ve siyasi kuvvetlerinin, olaylarının bir şekilde birbiriyle bağlantılı olduğuna*” dikkat çekerek edebiyatın sosyolojik boyutunu da göstermektedir (Witte 86).

¹ Bu çalışmada yabancı araştırmacıların ve akademisyenlerin çalışmalarından yapılan alıntıların çevirileri makalenin yazarına aittir.

Bu noktada alınan önlemlere ve yeni oluşan durumlara kısaca değinmek, çalışma kapsamı için yararlı olacaktır. Seyahat konusu tedbirlerin başında gelmiştir çünkü virüs insandan insana bulaşmaktadır. İnsanların hareket etmesi virüsün de hareket etmesi ve daha geniş bir kitleye ulaşması anlamına gelmektedir. Buna istinaden birçok ülke, seyahat yasağı ya da seyahat kısıtlaması uygulayarak hareketi önlemeye çalışmıştır. Bu durumda, Thomas More'un *Ütopya* (1516), Charlotte Perkins Gilman'ın *Herland* (1915) ve P. D. James'in *The Children of Men* gibi spekülatif eserlerde de görülen sınırların tamamen kapatılması ya da belli başlı ülkelere açık olması söz konusu olmuştur.

COVID-19 gerçekliği seyahat konusunun yanı sıra, çalışma anlayışı, çalışma saatleri ve mekân kullanımı anlamında da değişiklikler ve yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu süreçte olası bir beklenmedik duruma hazırlıklı olup alternatif çözüm yollarına sahip ülkeler, kültürler, kurumlar ve işletmeler, süreci biraz daha sancısız yürütebilme imkânını elde etmişlerdir. Ancak, bu süreçten olumsuz anlamda etkilenmeyecek bir ülkenin, kurumun ve işletmenin olmadığını ve olmayacağını ileri sürmek yanlış olmayacaktır çünkü "*virüsün yayılması dünya genelinde işletmelere ciddi maliyetlere neden olmuştur ve toparlanma sürecinin nasıl olacağı öngörülememektedir*" (Jones, Palumbo ve Brown). Fiziksel teması minimuma indirmek için birçok ülke, insanların evden çalışmasına olanak sağlayacak altyapıları hızlıca oluşturmuş ve uzaktan mesai imkânını hayata geçirmiştir. Bu düzenlemelerle, insanların, mekânı kullanma anlayışı da değişime uğramıştır. İnsanların yakın temastan kaçınmaları gerektiği için, mekânları da mesafeyi koruyacak şekilde etkin olarak kullanma ihtiyacı doğmuştur.

Eğitim de bu süreçte sekteye uğramıştır. Eğitim, teknoloji yardımıyla uzaktan eğitim ve televizyonlardan pedagojik yayın olarak devam ettirilebilmektedir. Uzaktan eğitim altyapısı olmayan eğitim kurumları ise, hızlı bir şekilde bu eksikliklerini gidererek eğitimi online sunabilecek konuma gelmişlerdir. Bu durum, eğitimin etkin bir biçimde devam ettirilmesini olumsuz anlamda etkilemiştir. Bu noktada, pandemi, eğitimcilerin ve öğrencilerin alışkanlıklarını ve akademik, pedagojik yöntemlerini eleştirel olarak gözden geçirmelerine olanak sağlayarak eleştirel bir revizyonu da mümkün kılmıştır. Bu hususlar, COVID-19 gerçekliğinin ne gibi değişikliklere ve düzenlemelere yol açtığını göstererek yeni eğitim anlayışını açıklamaktadır.

Bu temel konulara ek olarak, Jose Saramago'nun *Körlük* (1995), Margaret Atwood'un *Antilop ve Flurya'sı* (2003), Emily St. John Mandel'in *İstasyon On Bir'i* (2014) ve Ling Ma'nın *Severance* (2018) gibi spekülatif eserlerde de karşılaşılabilecek

COVID-19 gerçekliği doğrultusunda ortaya çıkan ve bakış açısına göre distopik ya da ütöpik olarak adlandırılabilir farklı durumlar da ortaya çıkmıştır. Korona virüsü hastalığı salgını sürecinde, çeşitli söylentiler nedeniyle tuvalet kâğıdı gibi bazı ürünlerin aşırı rağbet görmesi; bazı hükümetlerce yetkiyi sınırsız, kontrolsüz biçimde kullanmasını sağlayacak meşru zeminin hazırlanması; korona nedeniyle birçok insanın işini kaybetmesi ve işsizliğin artması; hastanelerin altyapısının birçok ülkede yetersiz kalması; sağlık çalışanlarının hastalıkla mücadele sürecinde virüs kapması; doktorların hastanelerin altyapı yetersizlikleri yüzünden hastaları seçmek zorunda bırakılmaları; belirli bir yaş üstündeki ve bağışıklık sistemi zayıf hastaların, daha güçlü hastaların hayatta kalmasını sağlamak adına ölüme terk edilme olasılıklarının oluşmuş olması; günlük can kaybı sayısının, yabancılaştırmanın ve hissizleşmenin de etkisiyle, giderek bir “istatikselsel bilgi” olarak algılanmaya başlanması; belirli yaş üstü ve kronik hastalığı bulunan kişilere sokağa çıkma yasağı uygulanması gibi uygulamalar, düzenlemeler, değişiklikler ve yenilikler, günümüz dünyasının merkezine oturmuştur.

Virüsün yayılma sürecinde, virüsün 60 yaş üstü insanları daha çok etkilediği ve ölümcül anlamda tehdit ettiği, Dünya Sağlık Örgütü ve ülkelerin yetkili bakanları, siyasetleri tarafından pek çok kez dile getirilmiştir. Bu süreçte, genç kuşak ile ileri yaş kuşak arasında yaşanan olumlu ve olumsuz olaylar, kuşaklararası iletişimi artırmıştır ya da koparmıştır. Belirli bir yaş üstü insan grubunun ev alanı içerisinde bulunmak zorunda kalması, bu kişilerin yalnızlaşmasına ve bir anlamda toplumdan uzaklaşmasına neden olsa da kuşaklararası dayanışmayı, yardımlaşmayı ve empatiyi artırdığı düşünüldüğünde, bu anlamda olumlu bir sonuç da doğurmuştur. Lauren Clay, bu durumu şu şekilde aktarmaktadır: “*Aile bireyleriyle geçirilen zaman ve etkileşim artmıştır ve birçok kişi... COVID-öncesi düzende yapmadığı etkinlikleri yapmaya başlamıştır ve birçok aile, bu etkileşimleri karantina sonrası zamanda da devam ettirme niyetinde olduğunu belirtmektedir.*”

Her insanın potansiyel bir virüs kaynağı olarak algılanma olasılığının bulunduğu COVID-19 günlerinde birçok insan, distopik bir dünya sürecinden geçildiğini düşünmektedir. Yazarın, “*çağdaş bir okuyucunun yaşadığı toplumdan daha kötü bir toplum olarak görmesini istediği, oldukça ayrıntılı bir biçimde betimlenen ve genellikle zaman ve mekân içerisine yerleştirilen hayali bir topluma*” işaret eden distopyanın, bugün ile ilişkilendirilmeye başlanması tesadüf değildir (Sargent 9). Distopyanın aslında o kadar da uzak olmadığı düşüncesi, özellikle günümüz konjonktürü bağlamında daha da ağır basar hâle gelmiştir. Bu çalışmada, daha önce

de belirtildiği gibi, derinlemesine metinsel analiz ya da bahsi geçen alt türlerin genel bir çerçevede tek tek jenerik özelliklerinin aktarılması amaçlanmamaktadır. Daha ziyade, COVID-19 gerçekliği bağlamında spekülâtif edebiyat geleneğinin gerçeklikle ilişkisini konuya ilişkin metinleri ifade ederek ortaya koymak hedeflenmektedir. İlgili metinleri belirtmeden önce bu eserlerde görülen jenerik özelliklerden, yaygın temalardan ve işlenen genel konulardan kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Bu metinlerin tematik ve yapısal özelliklerine göre eserleri, bahsi geçen gelenek çerçevesinde yapılacak gelecekteki çalışmalarda, şemsiye terim olarak kullanılabilir spekülâtif kurgu geleneği çerçevesinde sınıflandırmak mümkündür.

Pandemi ve epidemî temalı spekülâtif eserlerden ve filmlerden bazıları ise şu şekildedir: Edgar Allan Poe'nun *Kızıl Ölümün Maskesi* (*The Masque of the Red Death*, 1842) eseri, Katharine Anne Porter'ın *Pale Horse, Pale Rider* (1939) eseri, Albert Camus'nün *Veba* (1947) kitabı, *Caddelerde Korku* (*Panic in the Streets*, 1950) filmi, Michael Crichton'un *Andromeda Esrarı* (*The Andromeda Strain*, 1969) kitabı, *Andromeda Esrarı* (*The Andromeda Strain*, 1971) filmi, George Pan Cosmatos'un *Cassandra Geçidi* (1976) filmi, Stephen King'in *Mahşer* (1978) kitabı, Dean Koontz'un *Karanlığın Gözleri* (*The Eyes of Darkness*, 1981) eseri, Geoff Ryman'ın *The Child Garden* (1989) eseri, Norman Spinrad'ın *Journal of the Plague Years* (1990) eseri, Nicola Griffith'in *Ammonite* (1992) kitabı, Mario Bellatin'in *Güzellik Salonu* (*Beauty Salon*, 1994) kitabı, *Tehdit* (1995) filmi, *12 Maymun* (1995) filmi, Kim Stanley Robinson'un *The Years of Rice and Salt* (2002) kitabı, Margaret Atwood'un *Antilop ve Flurya* (*Orxy and Crake*, 2003) eseri, *Karantina* (2008) filmi, *Son Umut*, (2006) filmi, Molly Caldwell Crosby'nin *Amerikan Salgını* (*The American Plague: The Untold Story of Yellow Fever, The Epidemic That Shaped Our History*, 2006) eseri, Chris Adrian'ın *The Children's Hospital* (2006) eseri, Steven Soderbergh'in *Salgın* (*Contagion*, 2011) filmi, Colson Whitehead'in *Zone One* (*Bölge Bir*, 2011) kitabı, Peter Haller'in *The Dog Stars* (*Köpek ve Yıldızlar*, 2012) kitabı, Yuri Herrera'nın *The Transmigration of Bodies* (2013) kitabı, *Grip* (*Flu*, 2013) filmi, Emily St. John Mandel'in *Station Eleven* (*İstasyon On Bir*, 2014), Josh Malerman'ın *Kafes* (*Bird Box*, 2014) kitabı, Laura van den Berg'in *Find Me* (2015) kitabı, Erin Bowman'ın *Contagion* (2018) eseri, Ling Ma'nın *Severance* (2018) kitabı, Peng Shepherd'ın *The Book of M* (2018) eseri, Namwali Serpell'in *The Old Drift* (2019) kitabı, Katie M. Flynn'in *The Companions* (2020) eseri ve Peter May'ın *Lockdown* (2020) kitabı. Görüldüğü üzere, pandemi ve epidemî temalı spekülâtif eserlerin ve filmlerin sayısı oldukça fazladır. Bu eserler ve filmler incelendiğinde, spekülâtif edebî geleneğin, gerçeklikten ve günümüz dünyasından kopuk olmadığını

görüp bu eserlerin gelecek için yol gösterici ve uyarıcı özellikleri olduğunu kavramak mümkün olacaktır.

İlgili bilim kurgu, distopik kurgu ve apokaliptik ve post-apokaliptik kurgu eserlerinde, pandemi ve epidemi bağlamında belli başlı özellikler görmek mümkündür. Eserin yazarının sunuşuna göre, salgın temalı bu tür eserlerde ütopyik ya da distopik eğilimler görülmektedir. Bu kurguda “*yeni bir durumun sonucunda yeni insanlık problemleri yaratılır ve öykümüz, insanların bu yeni problemlerle nasıl başa çıktığı hakkındadır*” (Heinlein 16-17). Bu yeni problem, çalışma bağlamında salgın olarak düşünülebilir. Böylesi bir kurgusal toplum düzeninde salgın, tüm dünyayı etkisi altına alabilir, dünyanın bir ülkesinde, bir ülkenin bir bölgesinde ya da bir bölgenin bir semtinde görülebilir. O bölgedeki günlük yaşam salgın nedeniyle tamamen durabilir ya da çok ciddi kısıtlamalara maruz kalabilir. Örneğin, Saramago'nun *Körlük* romanında adı belli olmayan bir şehirde insanlar salgınla mücadele etmek zorundadırlar: “[İ]lk yirmi dört içinde yüzlerce körlük vakasına rastlanmıştı, hepsi aynıydı ve hepsi aynı şekilde, ansızın ortaya çıkıyordu, ilginçti ama hiçbir lezyona rastlanmıyordu, görüş alanında parlak bir beyazlık oluyordu” (126). Ma'nın *Severance* başlıklı romanında ise dünya, Shenzhen virüsüne karşı mücadele vermektedir: “*Shen Fever bir hatırlama hastalığıdır ve hastalananlar süresiz olarak hatıralarına hapsolurlar*” (160).

Salgın karşısında ne yapacağını bilemeyen toplumlar ve insanlar, oluşan distopik gerçeklik sonrası ütopyik bir geleceğe nasıl yol alabileceklerine ilişkin çalışmaya koyulurlar. Bu salgın, eserin başında topluma tanıtılabilir ya da eser başladığında toplum zaten salgın ile mücadele içinde olabilir. *In medias res* tekniği ile sunulan böylesi metinlerde, apokaliptik ve post-apokaliptik unsurlar bulunmaktadır. Bahsi geçen post-apokaliptik kurgu “*dünya üzerinde kurulu olan yaşamın büyük ölçüde sona geldiğinde insanların yeni bir başlangıcı nasıl oluşturacağını*” ele almaktadır (Boz ve Takımcı 382). Bu eserlerde toplumu yöneten erk, farklı eğilimlerle salgınla mücadele yoluna gitmektedir. Bu yönetim biçimi, salgının türüne, ne zaman, nasıl ve nerede ortaya çıktığına göre değişebilmektedir.

Birçok eserde yönetimler, çok sıkı önlemler alarak süreci yönetmektedir. Bunun sonrasında gözetim toplumu da ortaya çıkabilmektedir. Salgından etkilenen vatandaşlar, karantina altına alınmış belirli bölgelere ya da binalara götürülmektedir. Buralara getirilen insanlar, tedavi edilerek topluma yeniden kazandırılabilirler. Bu, ütopyik bir yaklaşımdır. Ancak, Saramago'nun *Körlük* eserinde olduğu gibi kimi eserlerde ise bu vatandaşlar tedaviden ve gerekli yardımdan

mahrum bırakılmaktadır: “Kırıntı bile yok ... Dışarıda ne yiyecek vardı ne bir ses” (77). Yöneten güç, bu gruplarla ilgilenmeyerek, onları doğal ölüme terk etmektedir. Sonrasında kaos oluşabilmektedir. Josh Malerman’ın *Bird Box* (2014) eseri gibi böylesi kurgusal metinlerde, ana karakter, hayati öneme sahip problemle mücadele aşamasında önemli bir rol oynamaktadır. Ana karakter, salgınla mücadele aşamasında distopik eğilim gösteren baskıcı gücü ifşa etmede rol oynayabilir ya da yöneten kurgusal güce karşı mücadele başlatabilir. Ancak, salgın temalı spekülasyon eserlerde, salgına karşı topyekûn bir mücadele olduğu için, bu metinlerin olay örgülerinde pandemi ya da epidemiyi birincil öneme sahiptir.

Bu spekülasyon metinlerin iki temel fonksiyonu olduğundan bahsedilebilir. Öncelikle, salgınla mücadele eden kurgusal toplumlar ve o toplumlarda görülen aksaklıklar aracılığıyla, günümüz dünyasına bir eleştiri yöneltilmektedir. Oluşturulan alternatif senaryolar aracılığıyla gerçek toplumlar uyarılmaktadır. Önlemler alınmadığı takdirde işlerin nereye gidebileceğini gösterme aşamasında da önemli bir rol oynamaktadır. Salgını “okuyuculara yeniden tanıtan Thomas Mullen’in *The Last Town on Earth* ve Stephenie Meyer’in *Twilight*” gibi spekülasyon eserlerde, distopik gerçeklik üzerinden yeniden bir toplum düzeni kurma fırsatı da verilebilir (Outka 21). Global ya da bölgesel bir salgın sonrası, Atwood’un *Antilop ve Flurya* eserinde olduğu gibi mevcut toplum düzeni sıfırlanır: “Bulaşan ilk virüsler, ancak seçili bölgelerin tümüne birüs yayıldığında faaliyete geçtirler. Bu yüzden salgın dünyanın her tarafında birden belirip dalga dalga yayıldı” (377).

Distopik uygulamalar ve eğilimler ortadan kaldırılarak apokaliptik ya da post-apokaliptik gelecekte toplumu yeniden inşa etme durumu oluşur. Burada insanlığa, hatalarından öğrenerek yeni bir gelecek inşası fırsatı verilir çünkü apokalips “var olan bir düzenin sonuna, sona ermesine, kendisini tamamlamasına” dikkat çekmektedir (İmamoğlu 13). Bu anlamda, kurgusal dünyanın sınırları çerçevesinde salgını, tamamen olumsuz algılamak yerine salgın, ütopyaya ulaşma anlamında sunulan büyük bir fırsat olarak da yorumlanabilir. Bu zamana kadar yapılan hatalar ve sorunlu kümülatif epistemoloji ortadan kaldırıldığı için, oluşturulması beklenen yeni dünyayı tabula rasaya, yani boş levhaya benzetmek de mümkündür. Burada bahsi geçen özellikleri, benzerlikleri ve farklılıkları, ortak motifleri, temaları ve ilgili konuları, spekülasyon eserlerde (özellikle de salgın temalı metinlerde) gözlemlemek mümkündür. Yakın okuma, eleştirel okuma ve farklı eleştiri yöntemleriyle, bu eserleri yukarıda bahsi geçen noktaları da göz önünde bulundurarak yapılacak incelemelerle konunun daha detaylı anlaşılması mümkün olacaktır.

Sonuç

Bu çalışma, spekülâtif kurgunun ve alt türlerinin COVID-19 bağlamında gerçeklikle ilişkisini ortaya koymuştur. İçinde bulunduğumuz pandemi süreci, spekülâtif edebî geleneğin, özelinde ise distopik, apokaliptik ve post-apokaliptik metinlerin ve bilim kurgu eserlerinin aslında günümüz dünyasına etkili bir biçimde ışık tuttuğunu göstermiştir. Bu eserler, gerçek dünyaya ve gerçek sorunlara kurgusal senaryolarla ve olay örgüleriyle ışık tutmaktadır. İnsanların, farklı alternatif dünya kurgularına ve özellikle de salgın temalı kitaplara, filmlere ve dizilere yönelmesindeki nedensellikten yola çıkarak spekülâtif kurgu ve gerçeklik ilişkisi bu vesileyle ele alınmıştır. Bu süreçte, insanların verdiği tepkiler ve spekülâtif eserlerdeki artış, spekülâtif kurgusallığın aslında gerçekliğin farklı bir perspektifle yansımaları olduğunu göstermiştir.

COVID-19 ile mücadele edilen günümüzde, dünyanın farklı bölgelerinde ve kültürlerinde ütöpik ya da distopik olarak adlandırılabilir eğilimler ortaya çıkmıştır ve gözlenmeye devam etmektedir. Teknoloji kanalıyla iletişim, günlük rutininin ve mesleki hayatımızın vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir. Ülkeler, salgınla mücadele sürecinde ciddi bir sınavdan geçmektedir. Evlere kapanmak durumunda kaldığımız pandemi gerçekliğinde edebiyat ve sinema, insanların nefes almalarını sağlayan fonksiyonel bir araç olmuştur. Bu spekülâtif eserlerdeki bağlantılar, insanların daha çok ilgisini çeker hâle gelmiştir. Spekülâtif edebî geleneğe dünya çapında ilgi hazır artmışken, bu disiplinin ülkemizdeki yerini de yeniden sorgulamak gerekir. Hayal gücünü, yaratıcılığı, sorgulamayı, nedenselliği ve olasılıkları öne çıkaran bu edebî geleneğin ve gelecek üzerine kafa yoran konuyla ilgili yazarların da yeniden gözden geçirilmesi oldukça önemlidir. Bu çalışmada vurgulandığı üzere spekülâtif edebî gelenek, bugünü ve özellikle yarını anlama noktasında büyük bir öneme sahiptir. Bu hususların dışında, böylesi önemli bir geleneğin, eğitimde daha çok yer bulmasının ve akademik ve pedagojik düzlemde ele alınmasının zamanı gelmiştir. Gelecek çalışmaları, spekülâtif gelenek çalışmaları ve ütopya çalışmaları alanlarına disiplinler arası çerçevede aktif katkıda bulunacak akademik oluşumların planlanması ve somut anlamda ortaya konulması gerekli hâle gelmiştir. COVID-19 gerçekliği, hayal gücünün, yaratıcılığın, olası senaryoların ve gelecek çalışmalarının önemini bir kez daha anlamamıza yardımcı olmuştur.

İçinde bulunduğumuz süreçten büyük dersler çıkararak yarını planlamak ve geleceği bu doğrultuda şekillendirmek, ütöpik amaçlara ulaşma anlamında büyük öneme sahiptir. Özetlemek gerekirse, spekülâtif edebî gelenek, gerçek dünyadan

kopuk değildir. COVID-19 dünyasındaki uygulamalara ve eğilimlere benzer birçok alternatif senaryo, spekülasyon eserlerde bulunmaktadır. Bu metinlerde aktarılan kurgusal düzenlerin, günümüz dünyasına ne kadar çok benzediğini görmek mümkündür. Yaşanan tüm olumsuzluklara ve acılara rağmen, bu global salgını, problemleri alışkanlıklara, eğilimlere, yönelimlere ve bakış açlarına, eleştirel yaklaşmayı sağlayan geçici bir gerçeklik olarak algılayabilmek, farklı bir geleceği inşa etme anlamında yardımcı olacaktır. İnsanlık olarak, çevreye ve doğal kaynaklara tutumunu ve bakış açısını değiştirmek için bir fırsat önümüzde durmaktadır. Farklı coğrafyalardaki distopik eğilimlerin yerini, ütopyik bir gerçekliğin alması ihtimali doğmuştur, ancak COVID-19 sonrası dünyada görülecek paradigma değişimi, bunda çok önemli bir rol oynayacaktır. Alışkanlıklar ve tutumlar, daha iyi bir geleceğe adım atma anlamında sağlıklı bir biçimde değiştirilebilirse, geleceğe daha umutlu bakabilmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alperen, Altan. "Bilimkurgu romanlarındaki zamanötesi dünya." *Bilig 2* (1996): 261-265. Web. 12 Temmuz 2020.
- Andrews, Travis M. "Sure, binge 'Contagion' and other pandemic movies right now. But their creators urge you to watch with caution." *Washington Post* 19 Mach 2020. Web. 22 Nisan 2020.
- Atwood, Margaret. *Antilop ve Flurya*. İstanbul: Oğlak Yayınları, 2005.
- Boz, Mikail ve Dilek Takımcı. "Amerikan post-apokaliptik bilimkurgu sinemasında kıyamet ideolojisi (1924-2000)." *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 31 (2019): 377-403. Web. 18 Temmuz 2020.
- Camcıoğlu, Yıldız. "İmmün sistemin doğuştan kusurları ve korona virüs pandemisi". *Turkish Journal of Immunology* 8. 1 (2020): 13-20. Web. 21 Temmuz 2020.
- Ciabattari, Jane. "The plague writers who predicted today." *BBC* 14 April 2020. Web. 28 Nisan 2020.
- Clay, Lauren. "Generation COVID: Exploring the pandemic's long-term impact on generation z." *Danacommunications* 6 August 2020. Web. 7 Ağustos 2020.
- Davich, Jerry. "COVID-19 makes us feel as if we are living in a science-fiction movie --- and none of us know the ending." *Chicago Tribune* 13 April 2020. Web. 2 Ağustos 2020.

- Fuchs, Christian. "Everyday life and everyday communication in coronavirus capitalism." *Triple* 18. 1 (2020): 375-399. Web. 19 Haziran 2020.
- Guba, Egon G. ve Yvonna S. Lincoln. "Competing paradigms in qualitative research." *Handbook of Qualitative Research*. Ed. Norman K. Denzin ve Yvonna S. Lincoln, Thousand Oaks, Ca: Sage, 1994. 105-117. Web. 19 Temmuz 2020.
- Gürlevik, Sibel Laçinel. "Koronavirüsler ve Yeni Koronavirüs Sars-CoV-2." *Journal of Pediatric Infection* 14. 1 (2020): 46-48.
- Heinlein, Robert A. "On the writing of speculative fiction." *Of Worlds Beyond: The Science of Science Fiction Writing*. Ed. Lloyd Arthur Eshbach. Reading, PA: Fantasy, 1947. 13-19.
- İmamoğlu, Abdulfettah. "Apokaliptik modernizm, bilim-kurgu ve mekânın sonu." *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 2. 1 (2019): 12-34. Web. 27 Haziran 2020.
- Jones, Lora, Daniele Palumbo ve David Brown. "Coronavirus: A visual guide to the economic impact." *BBC* 30 June 2020. Web. 5 Temmuz 2020.
- Khatib, Joumana ve diğerleri. "Your quarantine reader." *New York Times* 12 March 2020. Web. 20 Mayıs 2020.
- Ma, Ling. *Severance: A Novel*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2018.
- Outka, Elizabeth. *Viral Modernism: The Influenza Pandemic and Interwar Literature*. New York: Columbia University Press, 2020.
- Passell, Aaron. "SF novels and sociological experimentation: examining real world dynamics through imaginative displacement." *Science Fiction and Speculative Fiction: Challenging Genres*. Ed. P. L. Thomas. Rotterdam: Sense Publishers, 2013. 59-72.
- Saramago, José. *Körlük*. 23. Basım. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020.
- Sargent, Lyman Tower. "The three faces of utopianism revisited." *Utopian Studies* 5. 1 (1994): 1-37. Web. 29 Haziran 2020.
- Self, John. "Why people are returning to pandemic fiction to help process the Covid-19 crisis." Web. 19 Nisan 2020.
- Streeby, Shelley. *Imagining the Future of Climate Change: World-Making Through Science Fiction and Activism*. Berkeley, California: California UP, 2018.

Witte, William. "The sociological approach to literature." *The Modern Language Review* 36. 1 (1941): 86-94. Web. 1 Ağustos 2020.

Wood, Heloise. "The books that could flourish in this pandemic era." *BBC* 7 Mayıs 2020. Web. 19 Mayıs 2020.